

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARI TA’LIMI MUVAFFAQIYATINI TA’MINLASHDA “4 K” MODELINING IMKONIYATLARI

Dilova Nargiza Gaybullayevna
Buxoro davlat universiteti professori, p.f.d. (DSc).
Sanoyev G‘aybullo Abduraxmonovich
Bux Du erkin tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich ta’lim – shaxs shakllanishi davrining eng muhim bosqichi ekanligi, bugungi kunda sohani rivojlantirishda zamonaviy pedagogika oldidagi darsliklarning g‘oyaviy, tarbiyaviy va ma’rifiy saviyasiga jiddiy yondashishni talab etishi, 4K modeli boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish uchun muhim metodik asos ekanligi, uning o‘ziga xos imkoniyatlari haqida ilmiy va nazariy ma’lumotlar, metodik tavsiyalar, tamoyillar va yondashuvlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: 4K modeli, boshlang‘ich ta’lim, afzalliklar, kamchiliklari, bilim, ko‘nikmalar, ijodkorlik, xarakter, amalga oshirish, qiyinchiliklar, tamoyil, mezon, hayotiy ko‘nikma.

Аннотация. В статье излагается, что начальное образование-важнейший этап периода становления личности, требует серьезного подхода к идейно-воспитательному и образовательному уровню учебников, предшествующих современной педагогике в развитии отрасли на сегодняшний день, модель 4К является важной методической основой повышения качества начального образования, приводятся научно-теоретические сведения о его конкретных возможностях, методические рекомендации, принципы и подходы.

Ключевые слова: модель 4К, начальное образование, достоинства, недостатки, знания, навыки, креативность, характер, реализация, трудности, принцип, критерий, жизненный навык.

Annotation. The article states that primary education is the most important stage of the period of personality formation, requires a serious approach to the ideological, educational and educational level of modern pre – pedagogical textbooks in the development of the field today, that the 4K model is an important methodological basis for improving the quality of Primary Education, Scientific and theoretical information about its specific capabilities, methodological recommendations

Keywords: 4K model, primary education, advantages, disadvantages, knowledge, skills, creativity, character, implementation, difficulties, principle, criterion, life skills.

Mamlakatimizda ta’lim sohasida innovatsion va kreativ fikrlaydigan zamonaviy kadrlar tayyorlash, yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak ma’naviyat egalari etib tarbiyalash maqsadida ta’lim tizimini takomillashtirishga katta e’tibor qaratilyapti. Davlatimiz rahbari tomonidan qabul qilingan bir qator farmon va qarorlar bu sohadagi islohotlarning huquqiy-me’yoriy asoslarini mustahkamlab berdi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mamlakatimiz ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadal-lashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmonida ham mazkur vazifalar ijrosini ta’minlash asosiy vazifa sifatida belgilab berilgan.

Jamiyat taraqqiyoti, milliy farovonlik hamisha yosh avlodning ta’lim-tarbiyasi, zamonaviy bilimlarni chuqur egallagan yangi kadrlar, ularning yuksak malakasi bilan

bog‘liq bo‘lib kelgan. Negaki, chuqur bilim va hayotiy ko‘nikmalarga ega bo‘lgan, intellektual rivojlangan yoshlarni tarbiyalash, kelajakda O‘zbekistonning rivojlangan davlatlar qatoridan joy olishini ta’minlashda muhim asos bo‘lib hisoblanadi.

Yangi innovatsion yondashuvni O‘zbekiston maktablarida joriy etishdan oldin xorijiy tajribalar ham o‘rganildi. Singapur, Xitoy, Angliya, Finlandiya, Estoniya kabi ta’limi ilg‘or mamlakatlar o‘quvchilarda 4K tamoyilini o‘z ichiga olgan XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirishga asosiy e’tibor qaratadi. PISA, PIRLS kabi xalqaro reytinglarda yuqori o‘rinlarni egallagan davlatlar ta’limida o‘quvchilarda "4K"ni o‘z ichiga olgan muloqot, tadqiqot, yaratuvchanlik kabi ko‘nikmalarga alohida urg‘u berilgan va shuning uchun ham ular xalqaro reytinglarda katta natijalarga erishishyapti.

Yangi innovatsion yondashuv natijasini o‘quvchining dunyoqarashi, fikrlashi o‘shida ko‘rish mumkin. XXI asr o‘quvchisi portretida XXI asr ko‘nikmalari bo‘lishi kerak. Innovatsion yondashuvni qo‘llashdan asosiy maqsad ham shu. Qolaversa, ta’limning asosiy maqsadi – o‘quvchilarga nafaqat bilim berish, balki olgan bilimlarini hayotda qo‘llay olishga o‘rgatishdan iborat.

Ularni ishlab chiqishda xalqaro dasturlar tomonidan o‘quvchilarning muvaffaqiyatlarini baholashda qo‘llaniladigan namunaviy topshiriqlar o‘rganib chiqildi va asos qilib olindi (PISA, PIRLS, TIMSS, EGMA, EGRA). O‘quv metodik komplekslar faol o‘quv jarayoni uchun to‘liq materiallar to‘plami: darsliklar, mashq daftarlari, o‘qituvchilar uchun uslubiy qo‘llanmalarni o‘z ichiga oladi.

Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida o‘qitish metodikasini takomillashtirish vazifasi belgilangan. Shunga muvofiq, darsliklarni yangilash bo‘yicha muayyan ishlar bajarildi. Xususan, ilg‘or xorijiy tajribalar asosida 1-4-sinf darsliklari yangidan “4K” modeli asosida tayyorlandi. “4K” modelidan foydalanish ko‘plab sinovlardan o‘tgan, muhimi, zamonaviy yondashuvdir. Biz avvallari bolalarning yozuviga ko‘proq e’tibor qaratganmiz, diktantlar yozdirganmiz.

Yangi tajriba bilan esa o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashi, o‘z fikrini erkin bayon eta olishiga ko‘proq ahamiyat beriladi. Ushbu yangi zamonaviy maktab darsliklari innovatsion yondashuvni taqdim etadi. Bu metodologiya bolalarning har tomonlama rivojlanishiga qaratilgan bo‘lib, to‘rt asosiy kompetensiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kollaboratsiya – darsliklar o‘quvchilarning jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan tarzda tuzilgan. Bu o‘quvchilarga hamkorlik qilish, samarali fikr almashish va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash ko‘nikmalarini o‘rganishga ko‘maklashadi.

Kommunikativlik – darsliklar o‘quvchilarning boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. O‘quvchilar o‘z fikrlarini aniq va ravshan ifodalash, suhbatdoshni tinglash va tushunish, ma’lumotni etkazishda til vositalaridan unumli foydalanishni o‘rganadilar.

Kreativ fikrlash – darsliklar ijodiy fikrlash va yangilik qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O‘quvchilar o‘z maqsadlariga erishish uchun yangi yondashuvlarni qo‘llashni o‘rganadilar, innovatsion echimlar ishlab chiqadilar va ijodiy muammolarni hal qilish ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar.

Kritik fikrlash – ushbu metodologiya o‘quvchilarning axborotni tanqidiy baholash, o‘z fikri va mulohazalarini shakllantirish ko‘nikmalarini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi.

O‘quvchilar muammolarga analitik nuqtayi nazardan yondashishni o‘rganadilar va mantiqiy fikrlash asosida o‘z nuqtayi nazarini shakllantiradilar.

Ushbu muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga yordam berishni istasak, o‘quv jarayonini bolalar uchun qiziqarli va foydali tarzda tashkillashtirishimiz kerak. Maktabdagi har bir dars o‘quvchilar faqat fan mazmunini o‘zlashtiradigan emas, balki mustaqil bilim oladigan va qobiliyatini rivojlantiradigan jarayondir.

Boshlang‘ich sinflar uchun yangi darsliklar esa kelajagimiz egalari bo‘lmish yosh avlodni har tomonlama rivojlantiribgina qolmay, balki zamonaviy jamiyatga muvaffaqiyatli moslashish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni ularda shakllantirishga qaratilgani bilan yanada ahamiyatlidir.

Boshlang‘ich ta’limning ta’lim trayektoriyasi uzluksiz rivojlanib bormoqda, o‘quvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun innovatsion metodologiyalar takomillashib bormoqda. Ular orasida bilim, ko‘nikma, ijodkorlik va xarakterni o‘z ichiga olgan 4K modeli ham katta imkoniyatga ega bo‘lib, ushbu asos nafaqat akademik jasoratni, balki muhim hayotiy ko‘nikmalarni, ijodiy fikrlashni va kuchli axloqiy fazilatlarini tarbiyalovchi har tomonlama rivojlanish imkoniyatini bermoqda.

4K modeli boshlang‘ich ta’limda bilim, ko‘nikma, ijodkorlik va xarakter orqali yaxlit rivojlanishga yordam beruvchi asosni o‘rganish orqali XXI asr uchun jihozlangan har tomonlama rivojlangan shaxslarni va’da qiladigan jozibali afzalliklarni va amalga oshirishda qiyinchiliklar tug‘diradigan kamchiliklarni tahlil qiladi. 4K modeli fanlararo o‘rganishni rag‘batlantiradi. Turli sohalaridagi tushunchalar bir-biriga bog‘lanib, yaxlit tushunishni rivojlantiradi va sun‘iy to‘siqlarni yo‘q qiladi. 4K modeli individual o‘rganish uslublari va sur‘atlarini taniydi. Moslashuvchan o‘quv muhiti turli xil ehtiyojlarni qondiradi va talabalarga o‘z ta’lim sayohatlariga egalik qilish imkoniyatini beradi.

Bilimlarni puxta o‘zlashtirishga asoslangan 4K modeli o‘quvchilarga tanqidiy fikrlash va tahlil qilishni o‘rgatadi. O‘quvchilar o‘zlariga berilgan topshiriqli ma’lumotlar bilan faol shug‘ullanadilar, aloqalarni o‘rnatadilar va bilimlarini hayotda tadqiq etishga o‘rganadilar. 4K modeli individual o‘rganish uslublari va sur‘atlarini taniydi. Moslashuvchan o‘quv muhiti turli xil ehtiyojlarni qondiradi va o‘quvchilarga o‘z ta’lim sayohatlariga egalik qilish imkoniyatini beradi.

4K modeli doimo o‘zgarib turadigan dunyoda harakat qilish uchun zarur bo‘lgan muhim ko‘nikmalarga ustunlik berib, muammolarni hal qilish, muloqot qilish, hamkorlik va moslashuvchanlik ikkinchi tabiatga aylanib, o‘quvchilarni dinamik kelajakka tayyorlaydi. O‘quv mashg‘ulotlari jarayonida o‘quvchilar tadqiqot, muloqot va ijodiy ifoda uchun uning kuchidan foydalanishni o‘rganadilar. 4K modeli empatiya, madaniyatlararo tushunish va dunyo bilan mas’uliyatli hamkorlikni rivojlantiradi. O‘quvchilar faol va rahmdil global fuqarolar bo‘lish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantiradilar.

4K modeli tasavvur va turli xil fikrlashni rivojlantiradi. O‘quvchilar tajriba, savol va yangi g‘oyalarni o‘rganishga da’vat etiladi, bu esa innovatsiyalar va muammolarni hal qilishda yutuqlarga olib keladi. Mazkur jarayon ijodkorlikning turli shakllarini nishonlaydi va tasviriy san’at, musiqa, raqs va dramaning rivojlanishi uchun joy beradi. Bu yo‘llar o‘zini anglash va ifoda etishning o‘ziga xos usullarini taklif etadi. 4K modeli noaniqlikni qabul qilishga va turli nuqtayi nazarlarni qamrab olishga undaydi. O‘quvchilar murakkab vaziyatlarda moslashuvchanlik va kashf qilish istagi bilan harakat qilishni o‘rganadilar.

Bundan tashqari 4K modeli kuchli axloqiy xarakter va axloqiy qarorlar qabul qilishni, kichik yoshdagi o‘quvchilarga to‘g‘rilik, hurmat, mas’uliyat va hamdardlik

muhimligini o‘rgatib borish imkonini beradi. O‘quvchilar o‘z-o‘zini anglash, o‘zini o‘zi boshqarish va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi, sog‘lom munosabatlar va farovonlikni rivojlantiradi. Ularda qat’iyatlilik va muvaffaqiyatsizliklardan qaytish qobiliyatini rivojlantiradi. 4K modeli boshlang‘ich ta’limda inqilob qilishi, XXI-asrda va undan keyingi davrda rivojlanish uchun jihozlangan har tomonlama rivojlangan shaxslarni tarbiyalashi mumkin.

Xulosa o‘rnida shuni aytish joizki, boshlang‘ich ta’lim – shaxs shakllanishi davrining eng muhim bosqichi hisoblanib, bu davrda bola ong ostida olamni anglash, tasavvur va bilimlar poydevori tiklanadigan e’tibor talab etadi. Bu davrda bola o‘zida “o‘quvchi shaxsi”ni yaratadi, maktabga va ta’lim olishga nisbatan qiziqishni, mehnatni tuyadi, ilm yo‘lidagi kelgusi natijalar uchun kuch to‘plashni boshlaydi. Bu esa, zamonaviy pedagogika oldidagi doimiy va murakkab masala sifatida darsliklarning g‘oyaviy, tarbiyaviy va ma’rifiy saviyasiga jiddiy yondashishni talab etadi. 4K modeli ham xuddi shu sifatlarni e’tiborga olgan holda boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish uchun muhim metodik asos hisoblanadi. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchining bilim, ko‘nikma, ijodkorlik va xarakterini o‘z ichiga olgan yaxlit rivojlanishi 4K modeli muhitida sayqallanadi hamda keyingi ta’lim olishi uchun muvaffaqiyatlar eshigini ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hargreaves, D. (2008). O‘qituvchilarni o‘zgartirish, vaqtni o‘zgartirish: O‘qituvchilar ta’limi va maktablarning ijtimoiy konteksti. Routledge.
2. Fullan, M. (2013). 21-asr ta’lim tizimida nima uchun kurashishga arziydi? O‘qituvchilar kolleji matbuoti
3. Ikromjonovna, J. S. (2023). Boshlang‘ich sinflarga ta’lim berish jarayonida zamonaviy metod va vositalarning ahamiyati. Qo‘qon universiteti xabarnomasi, 581-583. 6.
4. Park, H va Xong, J. (2019). Koreya boshlang‘ich maktablarida xarakter ta’limi: 4K modelini o‘rganish. Erta bolalik ta’limi xalqaro jurnali, 21(2), 31-42.
5. Odilova M. D. Boshlang‘ich ta’limda 4k modelining afzalliklari va kamchiliklari /Qo‘qon E-mail: odilova maxliyo 04@gmail.com